

שמעתא עמיקתא

גליון תצ"ח | פרשת ויצא | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר בשבת להחזיר על הפלטה תבשיל שהונה על השיש

א. שהייה וחזרת תבשיל על האש בשבת. ב. טעם האיסור. ג. האם הטעמים חלוקים. ד. גריפת חלק מהגחלים. ה. על פלטה חשמלית.
ו. הניח על גבי קרקע – דעתו להחזירה. ז. הניחו על השיש. ח. להחזיר על פלטה חשמלית אחר שהניח על השיש. ט. בדבר שאין בו משום בישול.

א. שהייה וחזרת תבשיל על האש בשבת

מבואר **בשבת** (לו: א) דאסרו חכמים להשהות תבשיל על האש מערב שבת אא"כ האש גרופה (שסלקו את הגחלים) או קטומה (שכיסו אותם באפר למעט חומם). ועיי' **בשו"ע** (סי' רג סעי' א) שפסק כדעת רבנן בגמ' שם דס"ל שהדין כן כל זמן שהמאכל מצטמק וטוב לו, אבל אם מצטמק ורע לו מותר להשהותו אפילו שאינן האש גרופה וקטומה. ודעת הרמ"א לפסוק כדעת חנניה החולק על רבנן שם וסובר שהדין כן רק כל זמן שהמאכל לא הגיע לבישול כמאכל בן דרוסא.

וכמו כן אסרו חכמים לתת תבשיל על האש בשבת מתחלה אף אם האש גרופה או קטומה ואפילו התבשיל מצטמק ורע לו. וכן הוא **בשו"ע** (סי' רג סעי' א-ב). אלא שאם המאכל היה על אש גרופה וקטומה והמאכל מבושל כל צרכו, וסילק התבשיל מהאש, אם מתקיימים תנאי חזרה המובאים להלן מותר להחזיר הקדרה, כי לא אסרו אלא נתינת מתחלה בשבת.

ודעת הרמב"ם (נ"ח: א) ע"פ הירושלמי לדעולם לא אסרו בזה אלא כשסילק את התבשיל בער"ש ורוצה להחזירו אחר שכבר נכנסה השבת. אולם אם סילקו בשבת מותר להחזירו בשבת. וכן הביא הר"ן (יו: ד"ה ומהיה). אולם הרמב"ם (שבת פ"ג ה"ח) אסר אף אם סילקם בשבת. והב"י (שם ד"ה כתב הר"ן) הוכיח שכן דעת התוס' (לו: ד"ה ובמה) והרא"ש (שם ס"ג א).

ועיי' בטור ובשו"ע (שם סעי' ב) שפסקו כהרמב"ם, והרמ"א הביא דברי הר"ן וכת' שכן נוהגים להקל אפי' הניחו ע"ג קרקע, וטוב להחמיר. ועיי' במ"ב (סי' סה) דאפי' לא היה דעתו להחזיר גם נוהגים להקל. והחזו"א (או"ח סי' לו סי' ק"ג) ס"ל דאם לא היתה דעתו להחזיר וגם הניח ע"ג קרקע לא נהגו להקל. ועיי' עוד משי"כ בזה להלן.

ועיי' בב"ח (אות א ד"ה כירה) שנקט לדעת הרמב"ם אם נטל הקדרה מבעוד יום אסור להחזירה בשבת אף אם קיימים תנאי חזרה המובאים להלן. וכן משמע מהלב"ש (אות ד). וכ"כ הדר"ש (אות ט) והוכיח כן מראיית הב"י נגד הר"ן הנ"ל, וכן הוכיח התה"ד (אות טז). וכן פסקו הערוה"ש (אות יט) והחזו"א (סי' לו סי' ק"ג). אולם הפמ"ג (א"א סי' ק"ה) תמה על דעה זו. וכן נקטו להקל הגר"י (אות יד), המ"ב (שעה"צ אות מד) והגרשו"א (צ"ל ששי"כ פ"א הגה כקד). ועיי' במאמ"ר (סי' ק) שדחה ראיית הדר"ש הנ"ל.

ב. טעם האיסור

ועיי' ברש"י (לו: ד"ה לא) שביאר שהטעם דלא מניחים מתחלה ולא מחזירין בשבת **מיחזי כמבשל**. וכ"כ הרשב"א (לו: ו-מ). וכן הוא בר"ן (טו: ברי"ף ד"ה גמ' וז' ד"ה לא) ובר"ט (לו: ד"ה גמ'). אולם התוס' (שם לו: ד"ה פינה) כת' דהוא משום **גזירה שמא יחתה גחלים**. וכן הוא בספר הישר (ח"י סי' רלה ר"ל). וכן נקטו הט"ז (אות יג), המ"א (סי' כה) והתוספת שבת (סי' לו).

והאור שמח (פ"ג ה"א) כת' שהטעמים של איסור חזרה הם, "שמא יחתה בגחלים", "מבשל בשבת" ו"מיחזי כמבשל בשבת ואתי להחזיר גם כשלא היא מבושל כל צורכיה", עיי"ש עוד.

ג. האם הטעמים חלוקים

אלא דצ"ל לדעת הראשונים דס"ל דמשום איסור חיתוי איתני עלה אמאי יש איסור חזרה כשגרף או קטם את הגחלים היכא שהמאכל מבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו דהלא תו לא שייך חשש חיתוי כי אין שם גחלים כמו כן המאכל מבושל כל צורכו. וכבר עמד בזה הט"ז (סי' יג) וכתב שראה בר"ן תירוץ ע"ז דאע"ג דכל הני מילי מדברנן בעלמא ניהו, דכל שנתבשל כמבי"ד לית ביה משום מבשל דאוי, החמירו בדברים הללו מפני שהן קרובים לבוא לידי איסור תורה, ע"כ. ובתוספת שבת (סי' כה) יצא לתרץ קושיא זו דאכתי יש לחוש דשמא יסארו קצת גחלים ואתי לחתוי. [ומשי"כ הט"ז בשם הר"ן, באמת הר"ן לא כתב טעם זה ליישב קושית הט"ז, ואדרבה הר"ן שם ס"ל לאסור משום מחזי כמבשל, אלא כת' כן ליישב קושיא אחרת, עיי"ש].

אולם אפשר דיש לתרץ לדעולם קיי"ל כשני הטעמים. וכן מבואר בר"ט (טו: ברי"ף) שכת' דאיסור חזרה הוא משום שמא יחתה ועיי"כ אסור אא"כ גרף כל הגחלים, דבכחה"ג תו לא מליכא חשש חיתוי, ושוב כת' שאף אם גרף אסור משום מחזי כמבשל. וכן י"ל בדעת המ"א שהרי באבנו בשמו לעיל דהאיסור הוא משום שמא יחתה. ואעפ"כ כ"י בס"ק ל"ו שאף דבר שלא שייך בו משום בישול כלל אם הצטנן לגמרי אסור להחזירו בשבת. וביאר הפמ"ג (א"א סי' ק"ט) דהיינו כי מחזי כמבשל.

וכן נ"י מהמ"ב (בסי' ר"ג סי' ל"ז, נ"ה ו-ס"ד) שכת' משום מחזי כמבשל. אולם בשעה"צ (סי' רג אותיות לו ונה) הביא שהוא משום שמא יחתה. ובסי' ש"ח סי' ק"ה יצ"ח הביא שני הטעמים ומשמע דשניהם להלכה. וכן מבואר בגר"ז (אות ט וקו"א אות ד, ועיי' קו"א אות ח) שכת' שאסור משום שמא יחתה. ושוב כתב (אותיות יד וכו-) שהוא מפני שנואה כמבשל לכתחלה. ועיי"ש (אות כט) דהיא גזירה משום שמא יחתה או משום שנואה כמבשל, עיי"כ. ואף שהחזו"א (סי' לו סי' ק"ג) כתב דשרש איסור, כתב דהוא מחשש דלא לייטי לחתוי. אפשר דכוונתו דזהו עיקר הטעם.

ד. גריפת חלק מהגחלים

והנה הישועות יעקב (סי' ג) מבאר דב"שמא יחתה" יש חשש חיתוי בעת הנתינה על האש או סמוך לה, וחשש חיתוי לאחר זמן דשמא ישכח שגרף הגחלים וביאר דלפי חשש הראשון מועיל גריפת מקצת גחלים, כי בשעה מועטת מידכר דכיר שגרף הגחלים לצד אחר, אבל לחשש שישכח צריך גריפת כל הגחלים, וכיון דקיי"ל כדעת חנניה שחושש רק מידש בעת הנתינה די גריפת מקצת גחלים, ע"כ. ומבואר מדבריו דבענין איסור חזרה סגי בגריפת חלק מהגחלים. ולדבריו אף בגר"ז יש חשש חיתוי כי יש קצת גחלים. ולפ"ז אפשר שאם גרף כל הגחלים מותר יהיה להחזיר מתחלה. וכן יוצא מהאור שמח (שם) שהרי כתב דלסוברים דמשום חשש חיתוי איתני עלה אם גרף הכל תו ליכא חששא. והובא דברי הישועות יעקב במ"ב (סי' סה), עיי"ש. והחזו"א (שם סי' ח ד"ה והנה) נפק על דבריו. ועיי"כ לפי הישועות יעקב והאור שמח י"ל דאם גרף רק אסור להחזיר לכתחלה בשבת וכסברת הר"ה הנ"ל דהיכן שגורפין כל הגחלים תו ליכא חשש חיתוי (אלא דס"ל דיש לאסור משום הטעם דמחזי כמבשל).

ה. על פלטה חשמלית

יוצא דהיכן שאין חשש משום שמא יחתה אכתי יש לאסור משום מחזי כמבשל. אלא דיעו"י **בביאור הגר"א** (אות סא) בשם הרשב"א דחשש מחזי כמבשל הוא כשמניח במקום שחרוב מבשלים שם, אבל בלא"ה אין נ"י כמבשל אלא כמפגי צינה. ובדרך זה כת' הגר"ז (אות יד). וכ"כ במ"ב (סי' ק"ה ו-ח) שהוא במקום שדרך לבשל שם תמידי. ולפ"ז יש לדון שאין איסור חזרה ואפי' נתינת מתחלה על פלטה חשמלית כיון שלא שייך בה הטעם דשמא יחתה ולא מחזי כמבשל כי ודאי אין הדרך לבשל עליה. ועוד י"ל דפלטה דומה להא שכת' המ"ב (סי' פא) בשם המ"א בססי' רנ"ט ע"פ המהרי"ל ולסוף להניח מתחלה בשבת על הדופן התנור. וביאר בשעה"צ (אות עה) שנתנית העץ כהכריא שאינו חפץ בחום הרבה, אלא יבא לחתות באש בלמטה לחמם התנור. ומשמע שבגוונא שאין חשש חיתוי מותר להניח על המעזיבה ואי"כ הי"ה בפלטה חשמלית שלא שייך בה חיתוי.

וכן דעת הגרשו"א (צ"ל ששי"כ פ"א אות לו והגה פ) דמה"ט מעיקר הדין מותר להשהות ולהחזיר על הפלטה כי לא שייך בה שמא יחתה ומחזי כמבשל ומימי טוב להחמיר בזה שלא ליתן עליה לכתחלה. והנה צ"ב (סי' ק"ה) נקט להקל בזה, והביא מהרע"ק"א (על ש"ח מ"א סי' ק"ה) המבואר בבה"ל (סי' ש"ח סעי' ג) שנקט להתיר שהייה על תולדות האור כיון דלא שייך שמא יחתה. וכן פסק הצ"ח (ח"ח סי' כו אות ה). אולם דעת החזו"א (אחרות רבנו ח"א עמי קב אות א) לא אסור משום לא פלוג. וכן החמיר הגרשו"א (צ"ל שבות יצחק פ"ח ומאור השבת ח"ב סי' ק"ה אות כו). ומצינו סמך להאי לא פלוג מדברי הט"ז הנ"ל. וכן נהגו להחמיר. ועיי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' רו אות ו) שכת' שמ"י בשעת הדחק סמכין על המקולפין. ועיי' באג"מ (ח"ד סי' ע"ד בישול אות לה).

פניני הלכה

האם בפירות הדר הולכים אחר חנטה או אחר לקיטה

הנה לענין אתרוג מצינו דנח' התנאים אי אזלינן לענין תנ"מ ושביעית בטר חנטה או בטר לקיטה, יעו"י בכורים פ"ב מ"ו, ר"ה דף י"ד וט"ו וסוכה דף לט. וברמב"ם בהל' תרומות (פ"ה ה"א) כתב דאזלינן באתרוג לענין מעשרות בטר לקיטה. ובהל' מעשר שני (פ"א ה"ה) כתב דאזלינן בטר לקיטה בין למעשר ובין לשביעית. מיהו שם בהל' ו' כתב - ואע"פ שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפי' היתה כזית ונעשית ככד, חייבת במעשרות. ע"כ. ולכא"ו נמצאו דבריו סותרים זה את זה.

ואכן בהשגות הראב"ד (שם) כתב לתמוה על דבריו, דהוא תופס דברי ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרויהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית, וחייבין עליה משום טבל ופטורה מן הביעור. ואי"כ היינו אחר חנטה לשביעית [ועו"י בגר"א ביו"ד (סי' של"א סי' קצ"א) דכתב דהראב"ד הכריע דאזלינן בטר חנטה לענין שביעית]. ובביאור דברי הרמב"ם כתב הרד"ב (מע"ש שם) דס"ל דהא דאזלינן באתרוג אחר לקיטה לשביעית, היינו דוקא להחמיר, אבל לדון בו דיני שביעית להקל לא. וכן נראה מלשון הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל (פ"ד הל' י"ג) שכתב - הירק בשעת לקיטתו. והאתרוג אפי' היה כפול קודם ראש השנה ונעשה ככד בשביעית חייב במעשר כפירות ששית. ואפי' היה ככד בששית הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית. ומתעשר כפירות ששית להחמיר.

ובכסף משנה (הל' שמיטה ויובל שם) ביאר דהרמב"ם מספקא ליה אי אזלינן באתרוג בטר חנטה או בטר לקיטה, הן לענין שביעית והן לענין מעשרות, ופסק בתרויהו לחומרא.

והשו"ע (סי' של"א סי' וס"ב) העתיק לדינא את דברי הרמב"ם בהל' תרומות ואת דבריו בהל' מעשר שני. אולם יעו"י **בחזו"א** (שביעית סי' ז' סי' ק"ה) דחסיק דלדינא יש מקום להקל לענין שביעית, בששית שנכנסה לשביעית, כדעת הראב"ד ורש"י ותוס', וכי"ד הגר"א סי' קצ"א. אלא שנהגו להחמיר כהרמב"ם עיי"ש. ונמצא דאתרוג שחטט בשניה ונלקט בשלישית יש להחמיר ולדונו כספק שנה שניה ספק שנה שלישית. ועיי"מ לצאת מכל ספק יש להפריש מעשר על תנאי, דאם צריך מעשר שני יהיה מעשר שני [ויחללהו על פירות], ואם צריך מעשר ר"ה יהיה מעשר עני.

ועו"י בר"ה יד: וטו. דאף אם אזלינן ביה לענין מעשרות בטר לקיטה, מ"מ ר"ה שלו [לענין מעשרות] ט"ו ובשבת, וכן הוא לדינא ברמב"ם (הל' תרומות והל' מע"ש) **בשו"ע** (יו"ד שם).

ואם חנט בששית ונקטפ בשביעית, יש להחמיר ולהפריש ממנו תו"מ כשישית, ולנהוג בו לחומרא קדושת שביעית וביעור [ועו"י עוד בחזו"א שם סי' י"ד]. [ולענין שביעית ר"ה הוא באי תשרי אף באילן, כמבואר בר"ש ר"ה וברמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד ה"ט)]. והשתא יל"ע בדון לימון ושאר פירות הדר, אם דינם כאתרוג דאזלינן ביה לחומרא ככאן ולכאן, או כשאר פירות האילן דאזלינן בהו בטר חנטה. דהנה מצינו ברמב"ם (מע"ש פ"א ה"ה) שכת' "וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק", ומשמע דבאתרוג בלבד אזלינן [לחומרא] בטר לקיטה. מיהו י"ל דדין לימון ושאר פירות הדר כדין אתרוג, דחד מינא הוא, ולא בא הרמב"ם למעט אלא שאר מיני האילן.

ומצינו מבואר בדברי הר"ש **סירלאו** (ירושלמי שביעית פ"ח ה"ד) דס"ל דבלימוניש דאזלינן בטר לקיטה. אולם הגרשו"א **איוברבאן צ"ל** (מנחת שלמה קמא סי' נ"א אות כ"ב) העיר על דבריו, דכיון שהפרי הזה כבר היה נפוץ בזמן הרמב"ם, שהרי באגרת הרפואה אשר לו הוכיחו פעמים רבות, וגם בהקדמת הרמב"ם לסדר טהרות הזכירו, ואעפ"כ כתב בהל' מע"ש דבאתרוג בלבד אזלינן בטר לקיטה, ושניה לשון הגמ' והוספין תיבת בלבד, משמע דבלימון הולכין אחר חנטה ולא אחר לקיטה כאתרוג.

